Roza lui Paracelsus de Jorge Luis Borges

De Quincey: *Writings*, XIII, *345*.

Paracelsus Theofrastus Bombastus (1493 – 1541), alchimist, iniţiat, ocultist şi medic elveţian, reprezentant tipic al filosofiei naturii din epoca Renaşterii; a fost un veritabil învăţător al medicinii Renaşterii. A preconizat studiul direct al fenomenelor misterioase ale naturii şi ale organismului uman, ceea ce i-a atras exilul.

Paracelsus susţinea că fiinţa umană în care structura fizică este numai o parte, este un veritabil microcosmos miniatural în care se petrec aceleaşi procese, în special acelaşi fenomene şi transformări întocmai precum în restul naturii şi în întregul univers.

Paracelsus susţinea natura, atunci când este lăsată să acţioneze vindecă bolile şi că psihicul împreună cu mentalul, au un rol foarte mare în stimularea „forţei vitale" numită de el ARACHEUS (principiul vital ascuns). Figura fascinantă a magicianului şi medicului Paracelsus învăluită încă în timpul vieţii sale de o aureolă legendară şi de mister pare a fi reconstituit unul dintre prototipurile lui Faust.

Din atelierul său aflat în două încăperi scobite sub pământ, Paracelsus îl ceru lui Dumnezeu să-l trimită un discipol. În sobă, un palid foc proiecta umbre neregulate. Să se ridice pentru a aprinde lampa de fier ar fi cerut un efort mult prea mare. Paracelsus, toropit de oboseală, uită de rugăciunea formulată. Noaptea înghiţise athanorul (cuptor alchimic special) şi prăfuitele alambice (vase de distilare a lichidelor în alchimie), când cineva bătu în uşă. Pe jumătate adormit, Paracelsus se ridică, urcă cele câteva trepte ale scării în formă de melc, şi deschide unul dintre canaturile uşii. Un necunoscut trecu pragul. Părea şi el, din cale afară ostenit. Paracelsus îi arăta o laviţă, celălalt se aşază în tăcere. La început nu rostiră niciun cuvânt, iar mai apoi magistrul curmă primul tăcerea.

— Ţin minte chipurile dinspre Apus, ca şi pe acelea dinspre Răsărit, spuse el nu fără o anume enfază. Dar nu ţin minte chipul tău. Cine eşti şi ce voieşti de la mine?

— Numele meu nu are însemnătate, răspunsese celălalt. Am colindat trei zile şi trei nopţi ca să ajung până aici. Vreau să fiu ucenicul

tău. Ţi-am adus, iată, întregul meu avut.

Scoase la iveală un săcuşor de piele şi cu mâna dreaptă, îl răsturna pe masă: se prelinse un şuvoi de galbeni.

Paracelsus, pentru a-şi aprinde lampa fusese nevoit să-i întoarcă spatele. Când se întoarce iar către noul venit, observă că acesta ţine o roză în mâna stângă. Roza îl nelinişti.

Se aplecă, îşi împreună vârfurile degetelor şi spuse:

— Mă crezi în stare să făuresc piatra care să preschimbe elementele în aur. Dar eu nu aurul îl caut, şi dacă aurul te preocupă, nu-mi vei fi niciodată ucenic.

— Aurul nu mă preocupă de fel, răspunsese celălalt. Galbenii aceştia nu sunt altceva decât o mărturire a dorinţei mele de a învăţa. Aş dori să îmi arăţi Piatra Filosofală. Vreau să te însoţesc pe drumul care duce la piatră.

Paracelsus rosti rar:

— Adevărul este CALEA. Cel care are Credinţă cât un bob de muştar, poate să mute şi munţii din loc. Drumul pentru orice aspirant trebuie să fie ferm ca piatra. Fermitatea este condiţia succesului. De aceea drumul este piatra. O temelie tare ca piatra este punctul de pornire. Dacă nu înţelegi acest lucru, n-ai început încă să înţelegi. Căci ţelul este în fiecare dintre paşii tăi.

Celălalt îl privi neîncrezător. Îl întreabă cu glas schimbat:

— Dar există oare un ţel?

Paracelsus izbucni în râs.

— Detractorii mei, care sunt la fel numeroşi pe cât sunt de stupizi, susţin contrariul şi mă învinuieşti de impostură. Eu nu le dau dreptate, însă n-ar fi cu neputinţă ca totul să fie o iluzie. Ceea ce ştiu e că drumul există.

Urmă o tăcere şi apoi celălalt spuse:

— Sunt gata să-l străbat împreună cu tine, chiar dacă ar fi să cutreierăm vreme multă. Îngăduie-mi să întrezăresc fie şi de departe, pământul făgăduit, chiar dacă astrele mi-ar interzice apoi să-l ating. Dar, înainte de a începe această călătorie voiesc o dovadă.

— Când? – întreabă Paracelsus, cu nelinişte.

— În clipa aceasta, răspunse discipolul, arătând dintr-odată o druscă obstinare.

Începuse să converseze în latină, acum vorbeau în germană.

Tânărul ridică roza deasupra capului.

— Se spune, rosti el, că tu poţi arde un trandafir în flăcări, pentru a-l face să renască apoi din propria-i cenuşă, cu ajutorul artei şi al priceperii tale. Îngăduie-mi, aşadar, să fiu martor al acestei minuni. Iată ce-ţi cer, şi îţi ofer, apoi: întreaga viaţă.

— Eşti foarte credul şi naivitatea ta te face vulnerabil, spuse magistrul. Şi eu nu am ce face cu credulitatea ta puerilă pentru că aceasta te poate face fanatic. Eu am nevoie de o credinţă autentică, fermă şi de nezdruncinat. Nu uita că numai credinţa adevărată produce miracole.

Celălalt insistă:

— Tocmai că nu sunt credul, vreau să văd cu propriii mei ochi pieirea şi renaşterea acestei roze.

Paracelsus luase roza în mână şi se juca, vorbind cu petalele ei.

— Eşti credul, continuă Paracelsus. Spui că aş fi în stare s-o nimicesc?

— Oricine ar fi în stare s-o nimicească, spuse discipolul.

— Te înşeli. Crezi, oare, că eşti cu putinţă să trimiţi ceva în neant? Crezi că întâiul Adam a izbutit, în Paradis, să distrugă măcar o singură floare, măcar un singur fir de iarbă?

— Nu ne aflăm în Paradis, răspunsese tânărul cu încăpăţânare; aici, sub razele lunii, totul e pieritor.

Paracelsus se ridicase.

— Şi în care alt loc ne aflăm atunci? Crezi, oare, că divinitatea ar putea să creeze un spaţiu care să nu fie Paradisul? Crezi, oare, că prăbuşirea constă în altceva decât în a ignora tocmai faptul că ne aflăm în Paradis?

— O roză poate arde, spuse provocator discipolul.

— Mai este foc în vatră, răspunse Paracelsus. Dacă ai azvârli această roză în jăratec, ai putea crede că flăcările au mistuit-o şi că cenuşa este cea care-i reală. Îţi spun că roza este eternă şi că doar

aparenţa poate să se schimbe. Mi-ar fi de ajuns o vorbă pentru ca tu, apoi, să o ai din nou în faţa ochilor.

— O vorbă? spuse discipolul, surprins. Athanorul e stins, alambicele sunt acoperite de colb. Ce-ai putea face pentru ca ea să se renască?

Paracelsus îi privi cu tristeţe.

— Athanorul e stins, repetă el, iar alambicele sunt acoperite de colb. De-a lungul zilei folosesc, însă, cu totul alte instrumente.

— Nu îndrăznesc să te întreb care anume, a spus celălalt cu maliţie şi umilinţă.

— Vorbesc de Cuvântul de care s-a folosit divinitatea pentru a crea cerul şi pământul, şi pe care păcatul originar ni-l ascunde. Vorbesc de Cuvântul dezvăluit de Kabala.

Discipolul spuse atunci pe un ton rece:

— Te rog cu umilinţă să te învoieşti a-mi arăta pieirea şi reîntoarcerea rozei. Puţin îmi pasă dacă operezi cu Verbul ori cu athanorul.

Paracelsus rămase pe gânduri. În cele din urmă spuse:

— Dacă aş face-o, ai spune că este vorba despre o aparenţă impusă de magia ochilor tăi. Miracolul nu ţi-ar da încrederea pe care o cauţi. Aşadar lasă roza.

Mereu neîncrezător, bănuielnic, tânărul îl privi. Magistrul ridică vocea şi-i spuse.

— La urma urmelor, cine eşti tu, pentru a năvăli astfel în casa unui magistru şi a cere de la el miracol? Ce ai făcut tu pentru a merita un asemenea dar?

Celălalt răspunsese tremurând:

— Ştiu bine că n-am făcut nimic. Îţi cer în numele tuturor anilor, pe care îi voi petrece trudind în umbra ta, să-mi îngădui să văd cenuşa, apoi u roza. Nu-ţi voi cere nimic altceva. Voi crede în mărturia ochilor mei.

Cu o mişcare bruscă, luă trandafirul roşu pe care Paracelsus îl lăsase pe pupitru şi îl azvârli în flăcări. Trandafirul îşi schimbă culoarea şi, după câteva clipe, din el nu mai rămase decât o mână de

cenuşă. Clipe în şir, discipolul aştepta cuvântul şi miracolul.

Paracelsus rămăsese de gheaţă. Spuse cu o ciudată simplitate:

— Toţi medicii şi toţi spiţerii din Basilea afirmă că aş fi un impostor. Poate că au dreptate. Aici odihneşte cenuşa care a fost cândva roza şi nu va mai fi niciodată.

Tânărul se simţi cuprins de ruşine. Paracelsus era un şarlatan sau un simplu vizionar, iar el, un intrus, dăduse buzna în casa lui şi acum îl silea să admită că faimoasele-i puteri magice nu sunt decât formule găunoase.

Îngenunche şi rosti:

— Sunt de neiertat. Mi-a lipsit fervoarea pe care Atotputernicul o cere de la credincioşi. Îngăduie-mi să mai privesc odată cenuşa. Mă voi întoarce când voi fi mai puternic, atunci voi fi discipolul tău, iar la capătul drumului voi vedea roza.

Vorbea cu o autentică pasiune care nu era, însă, decât mila pentru bătrânul magistru, atât de venerat, atât de încolţit, atât de ilustru, şi la sfârşitul vieţii, atât de gol pe dinăuntru. Cine era el, Johannes Grisebach, pentru a descoperi cu sacrileaga-i mână, că îndărătul măştii nu se află nimeni?

Să-i lase galbenii ar fi părut o umilinţă. Şi-i luă aşadar la plecare. Paracelsus îl însoţi până la capătul scării şi-i spuse că va fi întotdeauna binevenit. Amândoi ştiau că nu se vor mai vedea niciodată; Paracelsus rămase singur. Înainte de a se stinge lampa şi de a se aşeza în fotoliul scâlciat, răsturnă grămăjoara de cenuşă în mâna lui făcută căuş şi rosti un cuvânt cu glas scăzut. Roza reapăru.

SFÂRŞIT